

UTJECAJ SUVREMENOG KULTURNOG TURIZMA NA PROMJENE NAČINA ŽIVOTA U STARIM GRADSKIM JEZGRAMA NA HRVATSKOJ OBALI*

Pregledni rad / Review

UDK 711.4.025

338.48:008

U ovom radu suvremeni kulturni turizam se prvenstveno razmatra u kontekstu utjecaja na promjenu načina života u starim gradskim jezgrama na području hrvatskog Jadrana. Razvitak turizma od sredine šezdesetih godina dvadesetog stoljeća značajno je utjecao na gospodarstvo i na prostorne aspekte hrvatskog priobalja. Na prijelazu stoljeća, s razvitkom kulturnog turizma sve više se uočava njegov utjecaj na promjenu načina života u starim gradskim jezgrama. Posljednjih godina povijesne gradske jezgre na hrvatskoj obali postale su pozornica brojnim turistima iz čitavog svijeta. Istodobno, u povijesnim gradskim jezgrama teku dva procesa: propadanje i revitalizacija. Kulturni turizam u tim okvirima je izvor ekonomske valorizacije kulturne baštine što (ne)izravno utječe na različite oblike revitalizacije u jezgrama. Međutim, uz pozitivne promjene, pojavile su se i posljedice koje ne doprinose revitalizaciji života u starim gradskim jezgrama. Na lokalnim zajednicama je potreba izrade održivih programa revitalizacije povijesnih gradskih jezgara, pri čemu je uloga suvremenog kulturnog turizma neizostavna.

Ključne riječi: kulturni turizam, stare gradske jezgre, revitalizacija

Društveni interes za očuvanje i zaštitu povijesnih gradskih središta pokazuje svoju vitalnost i početkom 21. stoljeća. Proces revitalizacije povijesnih gradova u Europi traju već desetljećima, pri čemu nema opće suglasnosti o tomu što se pod tim pojmom podrazumijeva. Stoga se pristupi revitalizaciji kreću u rasponu od očuvanja i zaštite pojedinačnih reprezentativnih objekata kulturno-povijesnog značenja pa do revitalizacije ambijentalnih cjelina većih dijelova ili cijelih povijesnih gradskih jezgara. Isto tako, revitalizacijski modeli mogu se sagledati u rasponu od izgradnje novog i poništavanja već izgrađenog, drugim riječima od modela radikalne transformacije forme i sadržaja, pa do modela konzervacije kojim se traži zadržavanje postojećeg stanja.

¹ Veleučilište u Šibeniku

* Rad je izložen na 1. znanstveno-stručnoj konferenciji „Izazovi današnjice: Turizam danas-za sutra“ koja se održala u Šibeniku 19. i 20. rujna 2013., te je greškom izostavljen iz Zbornika radova Veleučilišta u Šibeniku br. 4/2013 u kojem su objavljeni ostali radovi sa skupa.

Sociologijski pristup proučavanju povijesnih gradskih jezgara uključuje brojne aspekte koji se u različitoj mjeri javljaju u različitim situacijama u suvremenim gradovima. Istraživanje brojnih manifestacija procesa propadanja unutar jezgara potrebno je razmatrati na najmanje tri razine: istraživanje propadanja fizičke strukture (objekti, javni prostori, infrastruktura); proučavanje demografskog propadanja i promjene socijalne strukture stanovništva koje živi u povijesnim gradskim jezgrama i naposljetku ekonomsko propadanje. Istraživanje nije dovoljno usmjeriti na posljedice, nego je važno sociologijski interes usmjeriti i k uzrocima koji su doveli do različitih oblika propadanja. Također, brojni su suvremeni revitalizacijski primjeri, bilo da su kao takvi planirani ili da je riječ o obnovi pojedinih objekata ili dijelova objekata koji primarno za cilj nisu imali i revitalizaciju. Više je određenja pojma revitalizacija, poglavito ovisno o užem profesionalnom području autora definicije, a za potrebe rada prihvatljivo je određenje po kojem je revitalizacija cjelovit proces obnove fizičke, socijalne i ekonomske strukture u povijesnim jezgrama. Da bi bilo moguće cjelovito razumijevanje procesa revitalizacije, nužno je u raščlambu uzeti i aktere revitalizacije, bilo da se radi o stručnjacima, ekonomskim akterima, političkim akterima ili o stanovnicima stare gradske jezgre, pri čemu je dakako nužno izbjegavati pojednostavljeno, često samopodrazumijevajuće poimanje revitalizacije kao jedino obnovu fizičke strukture. Kada se u obzir prvenstveno uzima razina revitalizacije fizičke strukture, odnosno kada se arhitektonski intervenira u već definiran prostor povijesnih gradskih jezgara te kada je riječ o ispunjavanju praznina u tom prostoru, ona se tu radi o interpolaciji. Metode koje se primjenjuju u procesu interpolacije I. Maroević razlaže na četiri temeljne koje variraju od faksimila do kontrasta: metoda faksimila; metoda prilagođavanja; metoda naglašavanja; metoda kontrasta.²

Demografsko propadanje i promjena strukture stanovništva jedan je od najvažnijih sociologijskih aspekata stanja u povijesnim gradskim jezgrama u Hrvatskoj. Uočeno je smanjivanje broja stanovnika, a povećanje udjela starijeg stanovništva i udjela jednočlanih kućanstava s jedne, te kontinuirani odlazak stanovnika u druge dijelove grada ili napuštanje grada odlaskom u veće gradove.³ U tom kontekstu često se spominje primjer dubrovačke urbane jezgre. Slikoviti su rezultati istraživanja provedenog kvalitativnom metodologijom 2006. godine u Dubrovniku.⁴ Prema podacima koje je M. Nodari dobila u proljeće 2006. godine, od gradskog poštara koji pošiljke dijeli pretežno u gornjem dijelu, odnosno vrhu dubrovačkog

² Maroević, I. (1986.), *Sadašnjost baštine*, Zagreb, Društvo povjesničara SR Hrvatske (str.210-216). Metoda faksimila znači ponavljanje one arhitekture koja je na određenom mjestu stajala i pridonosila cjelovitosti ambijenta. Faksimiliranje se može primijeniti u rasponu od ponavljanja svih prostornih i oblikovnih elemenata nestale zgrade do ponavljanja samo gabarita, s mogućim drugim rješenjima oblikovanja detalja i ploha. Obnova Gradske vijećnice u Šibeniku, srušena do temelja tijekom Drugog svjetskog rata, navodi se kao primjer metode faksimila. Metoda prilagođavanja počinje se primjenjivati ondje gdje prestaje faksimil te je pokušaj što manjeg naglašavanja nove arhitekture u danom prostoru. S metodom naglašavanja nastoji se naglasiti neki element nove arhitekture kojim se odskače od metode prilagodbe. Metodom kontrasta teži se suprotnom u odnosu na postojeću izgrađenu strukturu.

³ „Ako je suditi po neumoljivo egzaktnim kolonama brojki državnih statističara, splitski povijesni centar (Get, Grad, Prokurative, Šperun, Pazar, rubni dijelovi Varoša i Dobrog) imao je 2001. godine 28882 stanovnika. Deset godina poslije taj je broj pao na 2036, dakle za 30%. Stvari stoje još gore kad se izdvoji sama Dioklecijanova palača. Ona je zajedno s pripadajućim segmentom Rive prije 11 godina imala 1130 stanovnika, a danas je taj broj pao na 708, dakle za 38%. U 10 godina taj je mitski Get, srčana pumpa koja generira splitski turistički krvotok, ostao bez dva od pet svojih žitelja! Gdje su otišli?“ Jurica Pavičić, *Split – grad koji je izgubio svoj centar*, Slobodna Dalmacija 11. 7. 2012. str. 12-13.

⁴ Nodari, M. (2006.), *Hoće li Dubrovnik ostati živi grad (spomenik)?*, Zagreb, u: *Zbornik II. kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti*, 65-73.

gradskog predjela Prijeko, uključujući i Peline, doznala je kako se godine 2000. uručivalo dvije stotina mirovina, a 2005. godine tek njih četrdeset. Upečatljiv podatak, tvrdi Nodari, posebice kada se utvrdilo da umirovljenici nisu zbog smrti prestali primati svoje mirovine, već su jednostavno prodajom svojih stanova napustili Grad, povijesnu jezgru Dubrovnika, u kojoj su se mnogi od njih rodili.

Brze i brojne suvremene promjene odražavaju se i na promjenu načina života u urbanim povijesnim središtima. Osim već spomenutih demografskih, izrazite tehnologijske i tehničke promjene dovode do promjena u jezgrama, a tomu treba dodati i ekonomske promjene. Tijekom desk analize za potrebe izrade ovog rada prikupljen je veći broj novinskih članaka, u kojima se piše o životu u jezgrama, koristeći ih kao prvi pokazatelj problema s kojima se suočavaju različiti revitalizacijski akteri, često sa suprotstavljenih pozicija, u povijesnim jezgrama hrvatskih gradova. Slikovit je primjer iz Trogira predstavljen iz gradonačelnikovog kuta promatranja. On upozorava na "invaziju" klima uređaja, satelitskih antena, svjetlećih reklamnih natpisa, solarnih sustava na krovovima starog grada, PVC prozore...⁵ Za razliku od ovog problema na tehničkoj razini u Dubrovniku se dogodila značajna promjena funkcionalnog sadržaja u jezgri. Od 1953. godine do 2001. godine dubrovačka povijesna jezgra u potpunosti je promijenila svoju funkciju. U tome je prošla put od administrativno-političkog iz šezdesetih godina do turističkog distrikta na početku 21. stoljeća⁶. Odumiranje nekadašnjih funkcija gradskog središta u urbanim jezgrama na hrvatskoj obali jedan je od središnjih aspekata koji utječe na promjenu načina života u starim jezgrama.⁷ Ovdje se u razmatranje uzima slabljenje i gubitak trgovačke funkcije. Povijesne gradske jezgre, ako se izuzmu trgovine za svakodnevnu opskrbu, godinama su imale funkciju trgovačkog središta grada. Međutim, na tom polju dogodile su se velike promjene potaknute izvan jezgara. U odnosu prema staroj gradskoj jezgri, šoping centri često djeluju tako da njihova pojava, rast i razvoj vode ka osiromašenju prodajne ponude u centru, koji sa sojom starinom, tradicionalnom arhitekturom i poviješću sve više postaje muzejska kulisa zanimljiva za turističke obilaske.⁸ U Hrvatskoj, to je posljednjih desetak godina posebice do izražaja došlo u povijesnoj jezgri Šibenika.⁹ I dok dio nekadašnjih funkcija odumire, povijesna urbane jezgre dobile su novo obilježje – postala su turistička središta i upravo je taj utjecaj turističke djelatnosti bitan sociologijski aspekt u razmatranju revitalizacije povijesnih gradskih središta.

Utjecaj suvremenog kulturnog turizma na stare gradske jezgre iznimno je velik. Ovdje nas razvitak kulturnog turizma zanima samo u smislu njegovog utjecaja na promjene koje je prouzročio u povijesnim jezgrama.¹⁰ Baština može postati, drži Jelinčić baveći se ekonomskom

⁵ Bivši gradonačelnik Trogira Vedran Rožić upozoravao je na navedene problem u kontekstu prijetnji da se Trogir briše iz registra UNESCO-ove liste svjetske baštine (Globus, "Osveta trogirskog gradonačelnika", br. 801, 14.4.2006.)

⁶ Đukić, A., Jerković, S. (2008.), Utjecaj turista s brodova na kružnim putovanjima u povijesnoj jezgri grada Dubrovnika, Dubrovnik, Sveučilište u Dubrovniku, str. 21.

⁷ Poljičak, I. (2012.), Sociologijski aspekti revitalizacije povijesnih gradskih jezgara: primjer Šibenika, doktorski rad, str. 9.

⁸ Hromažić, H. (2008.), Konzumerizam, Zagreb, Naklada Jesenski i Turk, str.54.

⁹ "Mjesecima smo gledali kako iz središta grada, iz njegove atraktivne povijesne jezgre, seli jedan dućan za drugim, kako Šibenik postaje avetinjski pust gotovo oslobođen svakog sadržaja. Samo su se najuporniji tvrdoglavo držali starih gradskih kala, prkoseći trendovima što su puno prije Šibenika pokorili i puno veće i bogatije gradove." (novinski članak: "Periferija cvjeta, grad – umire", Slobodna Dalmacija, 29.01.2010.)

¹⁰ O kulturnom turizmu i njegovim brojnim aspektima opširnije vidjeti u "Abecedi kulturnog turizma" D.A. Jelinčić (2009.).

dimenzijom baštine, generator razvoja lokalnog života suvremene zajednice ako joj se omogući gospodarska valorizacija. Uključivanje kulturne baštine u turističku industriju obilježje je suvremenog društva i sve je više primjera koji dokumentiraju ispravnost takvih odluka.¹¹ Sve više se razmatra i uloga kulturnog turizma u procesu urbane regeneracije¹². Posljednjih godina povijesne gradske jezgre na hrvatskoj obale postale su pozornica brojnim turistima iz čitavog svijeta. Uz pozitivne posljedice, kao što su mogućnost zapošljavanja lokalnog stanovništva i jačanje uloge turističkog gospodarstva na nacionalnoj razini, što će se sigurno izravno i neizravno odraziti na zaštitu i revitalizaciju jezgara, pojavile su se i negativne posljedice. Sve se pokušava turistificirati i prilagoditi turističkoj ponudi, što utječe na sezonalni karakter života u jezgri i monocentričnost poslovne djelatnosti. Tu se javljaju i specifični problemi poput održivosti jednokratnog priliva iznimno velikog broja turista u povijesnu jezgru – „carrying capacity“ jezgre. Od 2001. godine Dubrovnik intenzivno posjećuju turisti s brodova na kružnim putovanjima, od tada do danas dubrovačka povijesna jezgra doživljava korijenite promjene i mijenja se brže nego ikad prije. Zbog kratkog vremenskog zadržavanja u destinaciji, od 5-7 sati te brzine konzumiranja usluga i drugih sadržaja što se nude turistima s brodova na kružnim putovanjima, može se govoriti o proizvodu „velike brzine“.¹³ U tih nekoliko sati dubrovački je Stradun pretrpan turistima, pa se opravdanim postavlja pitanje koliki nosivi broj posjetitelja može uopće primiti povijesna jezgra odjednom.¹⁴

S razvitkom kulturnog turizma, koji kao složenica u akademskom smislu u uporabu ulazi 80-ih godina prošlog stoljeća¹⁵, mijenja se i ponuda na turističkim lokalitetima. Masovni turizam, koji se nalazio u korijenu razvitka turizma na hrvatskoj obali sve više nestaje, a sve su prisutniji selektivni oblici turizma. Sve razvijenije turističke destinacije traže nove sadržaje kako bi obogatile svoju ponudu.¹⁶ U svijetu postoje dva trenda. Jedan vodi ka očuvanju povijesnih spomenika, kulture i prirode tj. autentičnog nasljeđa. Drugi je usmjeren ka „izvede-

¹¹ Jelinić, D., A. (2009.), *Abeceda kulturnog turizma*, Zagreb, Meandarmedia/Meandar, str. 14.

¹² Petrić, Lj. i Mikulić, D. (2009.), *Uloga kulturnog turizma u procesu urbane regeneracije*, *Acta Turistica Nova*, 3(1):5-26.

¹³ Đukić, A., Jerković, S. (2008.), *Utjecaj turista s brodova na kružnim putovanjima u povijesnoj jezgri grada Dubrovnika*, Dubrovnik, Sveučilište u Dubrovniku, str. 6.

¹⁴ „U Dubrovnik je danas doputovalo šest brodova na kružnim putovanjima s gotovo 16.000 putnika, što je rekord u ovogodišnjoj turističkoj sezoni. Tako je brodom *Celebrity Silhouette* doputovalo 2.800 putnika, *Ruby Princess* doveo je 3.500, *Norwegian Jade* 2.600 putnika, *Grand Celebration* 1.900, *Costa Magica* 3.500 putnika i *MSC Armonija* 2.200 putnika. (...) U protekloj 2012. godini u Dubrovnik je uplovilo 648 kruzera s nešto više od milijun putnika, a taj će broj u ovoj godini biti i veći.“ Novinski članak: „Invazija na Dubrovnik. U jednom danu stiglo šest kruzera i čak 16 tisuća turista“ *Jutarnji list* od 25. kolovoza 2013. godine.

¹⁵ Jelinić, D., A. (2009.), *Abeceda kulturnog turizma*, Zagreb, Meandarmedia/Meandar, str. 52.

¹⁶ U vrijeme kada je zamišljen i građen hotelski kompleks „Solaris“, koji je preživio početno razdoblje tranzicije na prijelazima stoljeća i ostao gospodarski na nogama, ključni elementi turističke ponude bili su more, sunce i zabava. I danas ima takvih, ali golim oko se dade vidjeti da ih je sve manje. Naročito u onom dijelu koji se odnosi na sunce, jer od brojnih upozorenja o štetnosti dužem izlaganju sunčevim zrakama tek je velika manjina ostala uporna i dalje uživa u ljetnoj preplanulosti. „Solaris“ je preživio i arhitektonski, danas predstavlja zoran primjer izvrsne arhitekture hrvatskog turizma s kraja 1960-ih godina. Bilo je tada puno više betona na plažama, takav je bio trend, koji se u posljednjih desetak godina uspješno uklanja i prepušta sve više mjesto šljunku.

Uz čisto more, s malo sunca, i zabava se promijenila, premda i dalje ima klasičnih svirki na ljetnim terasama. Danas je za razliku od vremena kada je nastajao „Solaris“ kultura postala jedan od ključnih turističkih proizvoda. Oni koji su tada kao mladi ljudi dolazili u „Solaris“ danas, koristeći blagodati socijalne države zapadnih demokracija, dobru mirovinu i zdravstveno osiguranje, putuju po svijetu s fotoaparatom oko vrata.

nim“ atrakcijama.¹⁷ Među stručnjacima koji se bave revitalizacijom povijesnih gradskih jezgara prisutna su razmišljanja kako je kod revitalizacije sve podređeno komercijalizaciji: primjerice, pretvaranje kuća i palača u minihotele i apartmane. Ili, pod ovim se može podrazumijevati revitalizacija zbog buduće zarade, koja dovodi do isključivanja stalnih stanovnika u smislu poboljšavanja postojećih uvjeta života ili do iseljavanja. Ovdje je stoga uvijek važno na samom početku postaviti pitanje zašto se pristupa obnovi pojedinačnih objekata.¹⁸ U pravo u ovom kontekstu dolazi do velike suprotstavljenosti poimanja koncepta revitalizacije povijesnih gradskih jezgara sagledana iz različitih kutova revitalizacijskih aktera.

Razvitak kulturnog turizma i autentična kulturna baština na području gradova na hrvatskoj obali međusobno su povezani. Međutim, suvremeni način života u jezgrama gubi neke autentične crte svakodnevnog života, kojim se gotovo donedavno živjelo. Gubitak osjećaja životnosti i autentičnosti, premda je teško mjerljiv i subjektivan, spominjan kao propadanje i odumiranja učestalo se koristi. Opisujući stanje u suvremenom Dubrovniku M. Nodari piše kako je na djelu fenomen izumiranja života u povijesnim jezgrama, prepodom bogatijih privatnih i javnih korisnika na atraktivnu povijesnu arhitekturu i lokaciju, pa se na prvi pogled zadržavaju oblici materijalnoga, negirajući duh nematerijalnoga, transformirajući povijesnu jezgru živoga grada u beživotnu kamenu ljuskicu, u koju će tek nekoliko tjedana na godinu svraćati strani vlasnici i njihovo glamurozno jetsetersko društvo. U ljetnim, živahnim i prometnim mjesecima Dubrovnik naglo mijenja lice, pun je artificijelnog života, gaze ga tisuće i tisuće turističkih stopala, pune su ga laskave svjetske naslovnice – sve do prvih jesenskih kiša kada se mnoga vrata i prozori njegovih kuća trajno zatvore do iduće sezone. Na taj se način mijenja i identifikacijska slika grada, razbija se njegov okvir i duh, kultura i biće grada. Mijenja se socijalna i gospodarska struktura Dubovnika, svedena na monokulturu, na turizam. Takvo gospodarstvo daje takt sustavima vrijednosti i stilovima ponašanja koji su bitno neautentični.¹⁹ Za razliku od dubrovačke zbilje, gubitak osjećaja životnosti u šibenskoj staroj jezgri vidljiv je na prvi pogled na brojnim praznim izlozima poslovnih prostora u prizemljima objekata na kojima stoji natpis “Iznajmljuje se“. Slično je i sa splitskom povijesnom jezgrom.²⁰ Istodobno,

¹⁷ Vrtiprah, V. (2006.) Kulturni resursi kao činitelji turističke ponude u 21. stoljeću, *Ekonomska misao i praksa*, 4(2):279-296., str. 283.

¹⁸ Zanimljiva je u tom smislu polemika koju su potaknuli pojedinci u Splitu o novom “Planu upravljanja povijesnom gradskom jezgrom“. Sociolog Mirko Petrić napomenuo je kako je Palača na UNESCO-ovu listu došla zbog kontinuiteta življenja u njoj, a da se ovim planovima ona udaljava od građana. To isključenje građana od jezgre bolan je proces koji je otpočeo pojavom krizera koji zagađuju more i čije nas mnoštvo turista već istiskuje iz Palače u kojoj se funkcije namijenjene životu građana pomalo gase. Ovi planovi zagovaraju konzervatorski neoliberalizam, predetajno sagledavaju kako “lickati“ spomenike i kako na njima zaraditi. U planovima fale konkretni prijedlozi kako poboljšati život u Palači, ustvrdio je Petrić. Sociologinja Inga Tomić-Koludrović ustvrdila je kako ti planovi imaju zastarjeli pristup, jer UNESCO od Milenijske agende kulturu sagledava nešto šire, kao kulturu življenja i autentičnost prostora, a da se to u ovim planovima ne osjeti, jer oni na društvena pitanja, od ukupno 180 stranica, troše samo dvije i pol (novinski članak: “Rastakanje baštine“, *Slobodna Dalmacija*, 27.10.2010.).

¹⁹ Nodari, M. (2006.) Hoće li Dubrovnik ostati živi grad (spomenik)?, Zagreb, u: Zbornik II. kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti, str. 67.

²⁰ Promatrao sam prije tri godine kako iz Palače odlazi posljednji stolar, da svoj prostor u Ulici majstora Jurja prepusti kafiću poznate lokalne manekenke. Drugih zanatlija u povijesnoj jezgri malo se još tko može sjetiti, a njihova djelatnost trebala je biti od grada subvencionirana. Pazar, kao i povijesna gradska ribarnica uz Marmontovu ulicu, trebaju nastaviti postojanje kao elementarni atributi splitske povijesne jezgre jednako važni kao vijećnica, kao katedrala, Riva. Ne velim da Pazar treba prepustiti današnjoj samoregulaciji, ali treba odustati od ideja njegova proširenja i steriliziranja. Treba odustati od zamisli da tu bude glavna tržnica umnogostručnog grada koji danas seže do Jadra i Žrnovnice (Splitski konzervator Joško Belamarić u članku “Očuvanje splitskog pazara“, *Vijenac* 2000. br. 161)

na primjerima splitske i zadarske rive vide se pokušaji stvaranja novih atrakcija, poput „morskih orgulja“ u Zadru ili kontroverznom „uljepšavanju“ u Splitu unatrag nekoliko godina.

Od kraja Domovinskog rata, tijekom kojega je zbog ratne agresije na Hrvatsku bio onemogućen, kulturni turizam doživljava procvat. Tijekom turističke sezone uočavaju se rijeke turista u starim gradskim jezgrama, bilo da su u velikim skupinama predvođeni turističkim vodičima ili da samostalno obilaze poznate kulturne znamenitosti. Istodobno povećava se broj restorana, sve više se povećava broj apartmana koji se otvaraju, nakon obnove nekadašnjih stanova u jezgrama, kao što se povećava broj suvenirnica i svega onoga što je u izravnoj ili neizravnoj vezi s kulturnim turizmom. Također, sve je više različitih predstava (različiti koncerti, kazališne predstave, različite vrste uličnih performansa ...) za turiste na otvorenim javnim prostorima, trgovima u povijesnim jezgrama.

Očito u turističkim destinacijama mora i sunca kulturni resursi pridonose proširenju kvalitetne turističke ponude. Kulturna baština, povijesne gradske jezgre na hrvatskoj obali predstavljaju važan razlog za posjetu brojnim turistima. U kontekstu revitalizacije razvitak kulturnog turizma u značajnoj mjeri doprinosi jačanju modela turistifikacije kao jednog od revitalizacijskih modela. U tom smislu, sve je češća prenamjena objekata u starim gradskim jezgrama u turističke svrhe: mali hoteli, apartmani, kafići, slastičarnice, restorani, svi javni prostori podređuju se turističkoj svrsi te se daju u najam ugostiteljima tijekom sezone.

Na kraju, potrebno je istaknuti kako kulturni turizam izravno utječe na karakter sezonskog načina života. Tijekom sezone, nekoliko ljetnih mjeseci, posljednjih godina velika je živost u jezgrama tijekom cijelog dana, poglavito u večernjim satima. Svi štekati su puni, a uz značajne kulturno-povijesne znamenitosti u svako doba dana možete naići na turiste. Međutim, tijekom zime, kada nema turista, kada u jezgri živi samo lokalno stanovništvo, snažan je dojam opustjelosti i odumiranja, što se predstavlja drugu stranu medalje živosti, dojmu koji se povezuje uz kulturni turizam.

LITERATURA

- 1) Čaldarović, O. (2011.), *Urbano društvo na početku 21. stoljeća*, Zagreb, Naklada Jesenski i Turk i HSD.
- 2) Đukić, A., Jerković, S. (2008.), *Utjecaj turista s brodova na kružnim putovanjima u povijesnoj jezgri grada Dubrovnika*, Dubrovnik, Sveučilište u Dubrovniku.
- 3) Hromažić, H. (2008.), *Konzumerizam*, Zagreb, Naklada Jesenski i Turk.
- 4) Jelinčić, D., A. (2009.), *Abeceda kulturnog turizma*, Zagreb, Meandarmedia/Meandar.
- 5) Maroević, I. (1986.), *Sadašnjost baštine*, Zagreb, Društvo povjesničara SR Hrvatske
- 6) Nodari, M. (2006.), *Hoće li Dubrovnik ostati živi grad (spomenik)?*, Zagreb, u: *Zbornik II. kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti*.
- 7) Petrić, Lj. i Mikulić, D. (2009.), *Uloga kulturnog turizma u procesu urbane regeneracije*, *Acta Turistica Nova*, 3(1):5-26.
- 8) Poljičak, I. (2012.), *Sociologijski aspekti revitalizacije povijesnih gradskih jezgara: primjer Šibenika*, doktorski rad.

- 9) Vrtiprah, V. (2006.) Kulturni resursi kao činitelji turističke ponude u 21. stoljeću, *Ekonomiska misao i praksa*, 4(2):279-296.
- 10) "Očuvanje splitskog pazara", *Vijenac* 2000. br. 161.
- 11) "Osveta trogirskog gradonačelnika", *Globus*, "Osveta trogirskog gradonačelnika", br. 801, 14.4.2006.
- 12) "Periferija cvjeta, grad – umire", *Slobodna Dalmacija*, 29.01.2010
- 13) „Rastakanje baštine“, *Slobodna Dalmacija*, 27.10.2010.
- 14) „Split – grad koji je izgubio svoj centar“, *Slobodna Dalmacija* 11. 7. 2012.
- 15) „Invazija na Dubrovnik. U jednom danu stiglo šest kruzera i čak 16 tisuća turista“ ,*Jutarnji list* od 25. kolovoza 2013. godine.

Summary

THE IMPACT OF THE CONTEMPORARY CULTURAL TOURISM ON LIFESTYLE CHANGES IN OLD TOWNS ON THE CROATIAN COAST

In this paper the contemporary cultural tourism is primarily considered in the light of the impact on lifestyle changes in old towns on the Croatian coast. The development of tourism since the mid-60s of the 20th century has had a significant impact on economy and spatial aspects of the Croatian coast. At the beginning of the 21st century the development of cultural tourism seems to greatly influence lifestyle changes in old towns on the Croatian coast. In the recent years historic town centres on the Croatian coast have become a stage for numerous tourists from all over the world. In historic town centres two processes are simultaneously going on: decay and revitalisation. In this respect, cultural tourism is a source of economic evaluation of cultural heritage, which (in)directly affects different forms of revitalisation in old towns. However, along with the positive changes, there have been some consequences that do not contribute to the revitalisation of life in historic town centres. It is a responsibility of local communities to make a sustainable programme of revitalisation of historic town centres in which the role of cultural tourism is indispensable.

Key words: cultural tourism, historic town centres, revitalisation

